85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19

Д-р Свилен Колев[1]

Резюме: *Докладът описва мерките, които Федералният резерв на САЩ предприе, за да противодейства на негативните ефекти, причинени от COVID-19. Разгледани са решенията, свързани с лихвените проценти, количествените улеснения и въведените програми за подкрепа. Дискутирани са потенциалните действия към постепенно оттегляне на паричните стимули.*

Ключови думи: *парична политика, неконвенционална парична политика, количествени улеснения, централни банки*

JEL: **E52, E58, F30**

MEASURES OF THE US FEDERAL RESERVE TO TACKLE COVID-19

Svilen Kolev, PhD

Abstract: *The report describes the measures taken by the US Federal Reserve to counteract the negative effects caused by COVID-19. The decisions related to the interest rates, the quantitative easing and the introduced support programs are considered. Potential actions towards a gradual withdrawal of monetary stimulus are discussed.*

Key words*: Monetary policy, Unconventional monetary policy, Quantitative easing, Central banks*

JEL: E52, E58, F30

1. **Въведение**

Пандемията от COVID-19 е глобален шок с безпрецедентни размери, който удари целия свят. Централните банки реагираха бързо, в голям мащаб.

В САЩ кризата, причинена от разпространението на коронавируса, доведе до дълбок икономически спад с първоначално неясно времетраене. Федералният резерв на САЩ (Фед) предприе широк набор от действия, за да ограничи икономическите последици от пандемията. Те включват мерки, насочени

[1] svilen_k@hotmail.com, Университет за национално и световно стопанство (УНСС)

Докладът е разработен във връзка с изпълнението на научната програма на изследователски проект по Договор № ДН15/10 от 11.12.2017 г. на тема „Иновативната неконвенционална парична политика на водещите централни банки и нейните ефекти за развитите и развиващите се държави, с акцент върху България“, финансиран от Фонд „Научни изследвания” към Министерството на образованието и науката (МОН) на Република България.

към подсигуряване на кредитирането за домакинствата, работодателите, финансовите пазари и щатските правителства, в размер на до 2,3 трлн. долара.

Преди кризата с COVID-19 Фед беше една от първите водещи централни банки в света, която изготви план за нормализиране на паричната си политика, с оглед на икономическите и финансовите условия, от които обикновено зависи такова решение. Поради допълнителните предизвикателства пред икономиката и последиците, породени от пандемията от COVID-19 в края на 2020 г. Фед планираше да запази ниските лихвени проценти поне до 2024 г. В хода на 2021 г. Фед започва да повдига въпросите за забавяне на темпото, с което изкупува активи, и за момента, в който ще стартира потенциалното повишение на лихвените проценти.

В доклада се разглеждат решенията на Фед, свързани с лихвените проценти, предприетите количествени улеснения, въведените програми за подкрепа и дадените бъдещи насоки по отношение на курса на паричната политика по време на пандемия.[2] Представени са общи параметри на действащите програми и мерки, имащи за цел оказване на подкрепа за икономиката, пазарите и икономическите агенти, засегнати от COVID-19. Дискутирани са потенциалните действия към постепенно оттегляне на паричните стимули.

2. **Мерки на Федералния резерв на САЩ за противодействие на** COVID-19

За да окаже подкрепа на американската икономика и финансовите пазари, Фед предприема редица действия, насочени в следните направления: поддържане на лихвени проценти, близки до нулата, осигуряване на подкрепа за функционирането на пазарите, предоставяне на облекчения, които да подпомогнат банките да продължат да кредитират, въвеждане на мерки за подкрепа на корпорациите, бизнеса, домакинствата и потребителите, както и такива, насочени към осигуряване на финансиране за щатите на местно ниво (Cheng et al., 2021). Действията на Фед могат да бъдат групирани в три категории (Ihrig et al., 2020): (1) Намаляване на основния лихвен процент и поддържането му на много ниско ниво; (2) Стабилизиране на финансовите пазари и (3) Оказване на подкрепа за кредитирането към икономиката.

През март 2020 г. Фед намали целта си за **лихвения процент по федералните фондове** с общо 1,5 процентни пункта (пр.п.) до диапазон от 0%-0,25% (US Federal Reserve, 2020a). Използвайки инструмента бъдещи насоки[3], усъвършенстван по време на Голямата рецесия от 2007-2009 г., Фед

[2] За повече подробности относно предприетите мерки от страна на дружи централни банки, виж Cantú, C., Cavallino, P., De Fiore, F., and Yetman, J. (2021). *A global database on central banks' monetary responses to Covid-19*, BIS Working Papers 934, Bank for International Settlements.

[3] За повече подробности относно инструментите на неконвенционалната парична политика, вкл. бъдещите насоки, виж Трифонова, С., Трифонова, В., Атанасов, Ат., Колев, Св. (2017). *Неконвенционалната парична политика на водещите централни банки в*

представи ясно намеренията си за нивото на лихвения процент, а именно, че *„лихвените проценти ще останат ниски, докато условията на пазара на труда не достигнат нива, съответстващи на оценките на Фед за максимална заетост, и докато инфлацията не се повиши до 2% или превиши умерено тези 2% за известно време“*. Тези бъдещи насоки по отношение на нивото на лихвените проценти, освен че отразят новата рамка на паричната политика на Фед по време на пандемия, като ефект оказват натиск за понижение на дългосрочните лихвени проценти.

Фед възобнови **количествените улеснения** – покупките на огромни обеми от ценни книжа, ключов инструмент, използван по време на Голямата рецесия, когато Фед закупи дългосрочни ценни книжа за трилиони долари. Пазарите на държавни ценни книжа и ипотечни ценни книжа престанаха да функционират след избухването на COVID-19. Действията на Фед имаха за цел да възстановят гладкото функциониране на пазарите. На 15 март 2020 г. Фед обяви, че *„в следващите месеци“* ще закупи държавни облигации за най-малко 500 млрд. долара и ипотечни ценни книжа за поне 200 млрд. долара. След това на 23 март 2020 г. Фед превърна покупките в безсрочни, като заяви, че ще купува ценни книжа *„в такива обеми, необходими за поддържане на гладкото функциониране на пазарите и ефективната трансмисия на паричната политика за подобряване на финансовите условия“*. Впоследствие функционирането на пазарите се подобри значително и Фед намали покупките си през април и май 2020 г. На 10 юни 2020 г. обаче Фед обяви, че ще спре да намалява покупките и че ще купува държавни ценни книжа за най-малко 80 млрд. долара на месец и ипотечни ценни книжа за 40 млрд. долара. Между средата на март и началото на декември 2020 г. портфейлът на Фед с ценни книжа нараства от 3,9 трлн. долара до 6,6 трлн. долара.

Чрез Primary Dealer Credit Facility (PDCF), програма, възобновена от световната финансова криза, Фед предлага **краткосрочни кредити при ниски лихвени проценти** (в момента 0,25%) на 24 големи финансови институции, известни като първични дилъри. От своя страна, те предоставят на Фед акции и дългови ценни книжа с инвестиционен клас, включително търговски книжа и общински облигации, под формата на обезпечение. Целта на тази програма е кредитните пазари да могат да функционират в момент на стрес, когато институциите и инвеститорите не са склонни да поемат прекомерен риск, а дилърите биха могли да се сблъскат с трудности пред финансирането и поддържането на ликвидността на пазарите. За да възобнови PDCF, Фед трябваше да получи одобрението на министъра на финансите, за да се позове на законовите основания за активиране на спешно кредитиране, съгласно Закона за Федералния резерв. Това се случи за първи път след гло-

---

света и нейните ефекти за развитите и развиващите се държави, в т.ч. и за България, колективна монография, изд. „Евдемония продъкшън ЕООД“, София, 2017 г.

балната финансова криза от 2007-2009 г. Фед също така рестартира използвания по време на кризата инструмент Money Market Mutual Fund Liquidity Facility (MMLF), насочен към **фондовете на паричните пазари**. На 8 март 2021 г. Фед обяви, че преустановява PDCF и MMLF от 31 март 2021 г.

Фед значително разшири обхвата на своите **операции за обратно изкупуване (репо),** за да насочи парични средства към паричните пазари и сега по същество предлага неограничено количество пари (US Federal Reserve, 2020b). Наличието на нарушения при функционирането на репо пазара се отразява на лихвения процент по федералните фондове. Чрез репо пазара Фед предоставя средства на първичните дилъри в замяна държавни ценни книжа и други видове ценни книжа като обезпечения. Преди пазарните сътресения заради коронавируса обемите на репо пазара бяха за 100 млрд. долара за овърнайт период и 20 млрд. долара за двуседмичен период. Заради COVID-19 Фед значително разшири обхвата както на предлаганите суми, така и в продължителността на заемите. Обемите възлизат на 1 трлн. долара за овърнайт репо, 500 млрд. долара за едномесечно репо и 500 млрд. долара за тримесечно репо. В сила от 18 март 2021 г. Фед предлага лимит от 80 млрд. долара на ден за овърнайт репо на заемополучател, спрямо предишния лимит от 30 млрд. долара на ден за кредитополучател.

По отношение на предоставянето на облекчения за банките, за да могат да продължат да кредитират икономиката, Фед намали лихвения процент по заемите, отпускани през т.нар. дисконтов прозорец, с 2 пр.п. от 2,25% до 0,25% - ниво, което е дори по-ниско, отколкото по време на Голямата рецесия. Тези заеми, отпускани в замяна на обезпечение, обикновено са за овърнайт период, но Фед удължи срока до 90 дни. Чрез **въвеждането на временни облекчаващи регулаторни изисквания**, насочени към нивата на регулаторния капитал, капиталовите буфери и съотношенията за ликвидност, Фед насърчава банките да продължат да отпускат кредити по време на икономическия спад. Фед също така премахна задължителния резерв на банките - процентът от депозитите, които банките трябва да поддържат като резерви, за да посрещат търсенето на пари в брой. За да запазят своя капитал обаче, големите банки трябваше да спрат обратните изкупувания на собствени акции. Фед ограничи обратните изкупувания и разпределянето на дивиденти от банките по време на пандемичната криза, но на 25 март 2021 г. обяви, че за повечето банки тези ограничения ще бъдат отменени на 30 юни 2021 г., на базата на резултатите от проведените стрес тестове.

Що се отнася до оказване на **подкрепа за корпорациите и бизнеса**, в значителна крачка отвъд антикризисните си програми, които бяха фокусирани главно върху функционирането на финансовите пазари, на 23 март 2020 г. Фед създаде два нови механизма за подкрепа на американски корпорации с висок рейтинг. Инструментът Primary Market Corporate Credit Facility (PMCCF) позволи на Фед директно да финансира корпорации, като ку-

пува нови емисии облигации и предоставя заеми. Кредитополучателите могат да отлагат плащанията на лихви и главници поне за първите шест месеца, което гарантира, че ще разполагат с ликвидност. Но през този период кредитополучателите не могат да изплащат дивиденти или да изкупуват обратно акции. Съгласно новия инструмент Secondary Market Corporate Credit Facility (SMCCF) Фед може да купува корпоративни облигации, както и борсово-търгувани фондове, инвестиращи в корпоративни облигации с инвестиционен клас. Първоначално осигурявайки 100 млрд. долара ново финансиране, на 9 април 2020 г. Фед обяви то се увеличава на 750 млрд. долара. На 2 юни 2021 г. Фед оповести, че постепенно ще продаде своя портфейл от корпоративни облигации в размер на 13,7 млрд. долара.

Чрез рестартирания механизъм Commercial Paper Funding Facility (CPFF) Фед купува търговски ценни книжа, като по същество директно кредитира корпорации, за срок до три месеца при лихва с между 1 и 2 пр.п. по-висока от овърнайт лихвените проценти. Механизмът изтече на 31 март 2021 г.

Фед осигурява **подкрепа за малки и средни предприятия** под формата на облекчено кредитиране чрез програмата Main Street Lending Program, обявена на 9 април 2020 г., и впоследствие разширена и към по-големи бизнеси. Чрез три програми – New Loans Facility, Expanded Loans Facility, и Priority Loans Facility – Фед отпуска до 600 млрд. долара под формата на 5-годишни заеми. Допустими са фирми с над 15 хил. души персонал или с до 5 млрд. долара годишни приходи. През юли 2020 г. Фед разшири Main Street Lending Program до организации с нестопанска цел, включително болници, училища и организации за социални услуги.

По отношение **подкрепата за домакинства и потребители на финансови услуги**, на 23 март 2020 г. Фед рестартира кризисния механизъм Term Asset-Backed Securities Loan Facility. Чрез това улеснение Фед подкрепя кредитирането за домакинства, потребители и малкия бизнес, чрез разширяване на приемането обезпечение. Подобно на програмите, подкрепящи корпоративното кредитиране, Фед обяви, че TALF първоначално ще осигури до 100 млрд. долара нови кредити.

Фед предоставя **директно финансиране за щатски и общински власти**. По време на финансовата криза от 2007-2009 г. Фед се съпротивляваше на подпомагането на щатите и местните власти, като смяташе това за отговорност на Администрацията и Конгреса. През март 2020 г. пазарът на общински облигации беше подложен на огромен стрес, а щатските и общински правителства все по-трудно заемаха средства. Но в тази криза Фед започна да отпуска заеми директно на щатите и местните власти чрез Municipal Liquidity Facility, създаден на 9 април 2020 г. Фед разширява списъка на допустимите кредитополучатели на 27 април и на 3 юни 2020 г., допустими на база критерии, свързани с броя на населението.

Допълнително, Фед удължи **суапови споразумения** с редица централни банки, Например, пет чуждестранни централни банки имат постоянни

суап линии с Фед. Фед намали лихвения процент, който начислява по суаповете с централните банки в Канада, Великобритания, еврозоната, Япония и Швейцария, и удължи падежа на тези суапове. Фед също така разшири действието на временните суапове с централните банки на Австралия, Бразилия, Дания, Корея, Мексико, Нова Зеландия, Норвегия, Сингапур и Швеция до 30 септември 2021 г.

По време на изявлението си на срещата на централните банкери в Jackson Hole в края на август 2021 г. управителят на Фед Джером Пауъл изпрати най-силния досега сигнал за намеренията на централната банка на САЩ да започне **оттеглянето на антикризисните програми** до края на тази година. Пауъл (Powell, 2021) заяви, че по отношение на инфлацията целта на централната банка е постигната, а по другия ѝ приоритет – заетостта – е видим съществен напредък. Именно по тези два показателя Фед очакваше да види съществен прогрес, преди да заговори за спиране на антикризисните мерки.

От последната среща на Комитета за отворения пазар към Фед (FOMC) става ясно, че мнозинството от управителния съвет иска оттеглянето на мерките да започне тази година. Очакванията са прекратяването на месечните покупки на активи на стойност 120 млрд. долара да започне през декември 2021 г. или януари 2022г.

3. Заключение

Чрез мерките, предприети с цел противодействие на негативните ефекти от разпространението на COVID-19, Фед се опитва да гарантира, че кредитирането продължава да тече към домакинствата и бизнеса през този труден период и че финансовата система не задълбочи шока за икономиката. Фед прави всичко възможно, за да ограничи трайните щети върху икономиката, за да може, когато пандемията отстъпи, икономиката да расте отново.

Правомощията и инструментите на Фед, колкото и впечатляващи да са, не са достатъчни, за да се справят с икономическите вреди, причинени от кризата с COVID-19. Ето защо имаше голям фискален отговор от Конгреса и президента на САЩ в размер над 2 трлн. долара.

По отношение на паричната политика няма какво още много да се направи от страна на Фед. Той може да намали лихвените проценти под нулата, както някои други централни банки преминаха към отрицателни лихвени проценти, но Фед заяви, че няма да пристъпва до тази мярка. Също така е малко вероятно да купува държавен дълг директно от правителството, а не от вторичния пазар, както Централната банка на Англия направи временно.

Като цяло, Фед може да подчертае бъдещите си насоки по отношение поддържането на почти нулеви лихвени проценти и на количествени улеснения или чрез обещание да продължи извънредните мерки до определена дата, или до постигане на конкретни икономически или финансови условия. Фед би могъл да внедри друг инструмент на паричната политиката - контрол

на кривата на доходността по примера на централните банки на Япония и Австралия, но също избра да не го прилага.

Вместо това Фед се фокусира върху дебата за постепенно изтегляне на паричните стимули и нормализиране на курса на паричната политика от периода преди пандемията. Процесът по нормализиране на паричната политика трябва да бъде внимателно ръководен. Преди всичко, за САЩ това трябва да е в съответствие с макроикономическите условия и състоянието на финансовия сектор в страната, но трябва да се има предвид въздействието на този процес върху развитите и нововъзникващите пазари, за да се избегнат сериозни рискове. Несъмнено действията на Фед биха могли да послужат за пример за други водещи световни централни банки, които все още провеждат неконвенционална парична политика.

Използвани източници

Трифонова, С., Трифонова, В., Атанасов, Ат., Колев, Св. (2017). *Неконвенционалната парична политика на водещите централни банки в света и нейните ефекти за развитите и развиващите се държави, в т.ч. и за България*, колективна монография, изд. „Евдемония продъкшън ЕООД“, София, 2017 г.

Cantú, C., Cavallino, P., De Fiore, F., and Yetman, J. (2021). *A global database on central banks' monetary responses to Covid-19*, BIS Working Papers 934, Bank for International Settlements. Retrieved from: https://www.bis.org/publ/work934.pdf

Cheng, J., Powell, T., Skidmore, D., and Wessel, D. (2021). *What's the Fed doing in response to the COVID-19 crisis? What more could it do?*, March 30, 2021. Retrieved from: https://www.brookings.edu/research/fed-response-to-covid19/

Ihrig, J., Weinbach, G., and Wolla, S. (2020). *How the Fed Has Responded to the COVID-19 Pandemic*, August 12, 2020, Federal Reserve Bank of St. Louis. Retrieved from: https://www.stlouisfed.org/open-vault/2020/august/fed-response-covid19-pandemic

Powell, J., H. (2021). *Monetary Policy in the Time of COVID*, speech at the „Macroeconomic Policy in an Uneven Economy," economic policy symposium sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming (via webcast), August 27, 2021. Retrieved from: https://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/powell20210827a.htm

US Federal Reserve (2020a). *Federal Reserve issues FOMC statement*, press release, 15 March 2020. Retrieved from: https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/monetary20200315a.htm

US Federal Reserve (2020b), *Federal Reserve issues FOMC statement, press release*, 5 November 2020. Retrieved from: https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/monetary20201105a.htm